

Доц. д-р КОНСТАНТИН ГОРАНОВ: ОТ ЛАТИНСКИЯ И СЕМИНАРИЯТА КЪМ МЕДИЦИНАТА

Вероника Келбечева
Медицински университет - Пловдив

През април 2008 година проведем разговор с доц. д-р Константин Горанов – основател на Факултета по дентална медицина в гр. Пловдив. Няколко месеца след това на 8 август същата година доц. Горанов ни напусна на осемдесет и пет годишна възраст. Това е последният споделен от него разказ за обучението му по латински и старогръцки език и за пътя към медицинското образование, който в неговия жизнен път е започнал с изучаването на класическите езици.

Настоящото интервю се публикува за първи път с някои съкращения.

Доц. д-р Константин Петров Горанов е роден на 18 септември 1923 г. в с. Виноще, област Монтана (тогава гр. Фердинанд). Завършва начално училище в село с. Горна Вереница, след което постъпва в Софийската духовна семинария през 1937 г. Паралелно с това се явява и на приравнителен изпит към Първа Класическа гимназия „Св. Иван Рилски” в гр. София. През 1947 г. започва да следва стоматология в Медицинския факултет в гр. София и завършва през 1952 г. Придобива две специалности по Терапевтична стоматология и Стоматологична фармакология. След дипломирането си първо завежда университетска клиника по Детска стоматология в гр. Хасково и паралелно с това прави аспирантура. След седемнадесет години преподавателска работа там през 1972 г. доц. д-р Константин Горанов постъпва на работа във Висшия медицинския институт в гр. Пловдив (ВМИ, днес Медицински университет-Пловдив) и основава Стоматологичния факултет, където преподава Терапевтична стоматология и ръководи научни изследвания в областта на стоматологичната фармакология.

Доц. Горанов, къде завършихте прогимназия?

Селото, в което учих прогимназия се казва Горна Вереница. Много съм благодарен на учителя си по български език. Казваше се Александър Григоров. Той беше един предан учител. Владееше българската граматика, българският език и история. Този човек изигра

една грамадна роля в моето образование по-нататък. За първи път, когато дойде той, видях какво е един учебник да се завърши. Всички други учители, по другите предмети, тогава, някъде до половината, или за цялата година до две трети, ама да завършим целия учебник – не. Ние не знаехме такова нещо. А той каза: „Как е възможно такова нещо?“ Държеше докрай и най-вече това, което аз научих за българската граматика тогава. После станах абонат на „Родна реч“ на професор Стефан Младенов¹ и тогава разбрах: не бива да се казва *обявление*, а *обява*, както не бива да се казва *просвещение*, а трябва да се казва *просвета*. Той казваше това не е на български, това са окончания на чужди езици. Те ни разясняваха тия неща. И интересно, аз още си я пазя като светиня тази „граматичка“ – „Грамматика на българския език“. Той казваше: фонетика – звукословие, морфология – видословие, синтаксис – словосъчинение. И интересно е тук, че всеки урок, пише *Урок № 1*, заглавие на урока, това и това, след това дава пример, след това разяснение, заключение и отдолу правила, които учениците трябва да учат наизуст. След това следват задачи за домашно упражнение.

В каква гимназия постъпихте, след като завършихте прогимназията?

Завърших прогимназията, беше ми много интересно и това даде голям тласък за мен, защото ме просветли по много въпроси. Доколкото си спомням, като завърших имаше матура, прогимназиална матура, раздадоха ни дипломите. Като ни дадоха дипломите аз отидох и се снимах. За нас тогава да завършиш за учител педагогическия институт за начално училище беше голяма радост.

Сега за моето средно образование ли се интересувате вие. Тук има следните перипетии. Баща ми, ми каза така: „Ти искаш да учиш. Но твоите съученици, които учат в Лом, не са доволни от гимназията. Във Враца имало едно училище, казвало се Класическо, което било много ценно и авторитетно“ Това било Класическа гимназия, нали, обаче баща ми, ми каза: „Аз не мога, да отида в гората, да насека дърва, да отида да ги продам на хората и да взема от тях пари, за да ти платя *чирията*, дето ще живееш на квартира.“ Затова, каза, ще те запишем в гимназията във Фердинанд, ще ти платя таксата, ще си намериш квартира, пък ще си носиш хляб от село и боб ще ти пращаме, за да можеш да учиш.

¹ Академик Стефан Младенов (1880-1963). Български езиковед и диалектолог. Тук и по-нататък в текста уточняващите бележки са мои – В.К.

Във Фердинанд по-евтино ли беше да се отиде?

По-евтино, по-близо... Тогава в нашето село дойде братът на Милан Дренчев, който беше в гимназията в Лом. Каза на баща ми така: “Чичо, Пене, няма да го пращаш в гимназията във Фердинанд, аз съм бил там, знам как се учат децата, знам какво образование ще получи. Повече на *партийно* ще го удари“ – каза – а я по-добре ела с мене да го заведем в Софийската семинария да кандидатства с конкурс. И аз – каза – ще дойда, въпреки, че съм пети клас“. Втората година на гимназията се наричаше пети клас. „Ето взел съм обявата на Софийската семинарията. Ела, да ти кажа тука, какво трябва да четеш. Трябва да научиш десетте божии заповеди, но български език и математика е основното.“ Конкурсът не е по религиозния предмет вероучение, а по български и по математика.

Какво беше за онова време човек да учи в духовно училище?

О, вижте, духовно училище, не значи непременно духовно лице. Беше много висок авторитет. Учихме всички гимназиални предмети – физика, химия, биология, математика, география, история. Отделно от това български език, преподаваше в Семинарията д-р Васил Славов Киселков², автор на най-подробното съчинение за Светите братя Кирил и Методий. Така се разви историята, че аз завърших Семинарията и след това завърших Първа класическа мъжка гимназия в София. Вижте в какъв идеализъм ни бяха възпитали. Войник съм във Враца, във Враца има гимназия, а аз отивам да държа изпита в София (става дума за приравнителния изпит – В.К.), защото е софийска тази класическа гимназия. Да се знае, че аз тази гимназия съм завършил.

Нека да подредим нещата, след като учихте в Семинарията, после кандидатствахте ли в Класическата гимназия?

Не, не, аз като завърших Семинарията, казаха така. Имаше едно постановление на Министерския съвет, всеки семинарист, който иска да завърши класическа гимназия, трябва да се яви в тази гимназия на приравнителен изпит по сравнителна и аналитична геометрия. Искане ни тия предмети, дето не сме ги учили. И понеже

² Д-р Васил Киселков (1887-1973), български славист и преводач от старобългарски.

латински език сме го учили три години по два часа, затова искаха и по него да държим изпит. Но по него аз бях готов. Старогръцки ни признаваха, защото старогръцки беше по три часа седмично.

Кой ви преподаваше в семинарията по старогръцки?

О, как да ви кажа, такъв предан човек ни преподаваше, че той беше написал *Читанка по старогръцки език* по която ние учехме. Казваше се Стоян Васев, владееше езика. Знаеше всичко, той можеше да напише и старогръцки речник даже. Например, вземаме второ склонение о anthropos, “o” е членът, -os, окончанието. И сега това нещо, за да се запомни, нали трябва да има текст, във който да се прилагат четива с думи, които са от трето склонение. И аз когато питах ученичките, когато преподавах. Чел съм седемнадесет години лекции по фармакология в Хасково. И питах, кажете ми, защо Spiritus Vini е с “V” главно и окончава на –i, защото тук се използва Genetivus partitivus, на дума vinum, която се скланя по второ склонение и е с главно V, защото е съществително. И се превежда не винен спирт, а спирт от вино. А, те (студентките) мълчат. Това е анализ и това е ценното на класическите езици. Самите учители ни насочват към това. Спомням си учителя ни по старогръцки казваше: “Жена, земя, гинекология, това всичко идва от един старогръцки корен. От една дума genaο - раждам, ge – земя, която ражда всичко. Така ни учеха и аз си ги бях написал всички тия неща в едно тефтерче.

Кой ви преподаваше по латински?

Един учител, спомням си бях отишъл със семейството си на екскурзионно летуване. И се качихме на един висок връх, така бях много ожаднял и отивам към един човек и казвам: „Моля ви, дайте ми малко вода, че се изморих.“ И когато погледнах – моят учител по латински. Прегърнах го и казах: „Вие, не само, че ми давате вода и тук ме спасявате, но вие сте единичният учител, на когото аз плачех, когато се представяше урокът по латински.“ Казваше се Боян Пиперов³. Да ви кажа нещо за него, много характерно. Той не преподаваше като другите учители – най-напред да изпитва, след

³ Проф. Боян Пиперов първоначално е учител по латински език в Софийската семинария, после става преподавател по староеврейски в Богословския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

това да преподава урока. Той правеше обратно – първо си предаде урока, след това изпитваше учениците. Това е едно както оригинално и второ, всичките уроци по латински език ни ги диктуваше, защото ние нямашме граматика по латински и ни диктуваше. Бавно и ние ги записваме – *declination prima, declination secunda*...нямаше излишни приказки. Написва ги на дъската – *campus, campī* и веднага обяснява. После особености към първо склонение: тия, тия, тия... Дава пример, както в граматиката на Мирчев, по същия този план вървим. После ни дава две изречения да преведем и да научим думите наизуст.

Спомняте ли си по какъв учебник учехте при Боян Пиперов?

О, това беше една Латинска читанка, *Lingua Latina*, аз я пазех доскоро. Май че децата ми я изпокъсаха. Не мога да ви кажа от кого беше. Речникът по латински си го пазя, но читанката... Не беше написана от наш преподавател. Беше много хубав учебник. Трябва да ви кажа, че нашите учители, например учителят ми по химия...О, да ви кажа за учителя по химия. Аз я заобичах тая химия и имаше такъв обичай – тези които минават в горен клас, тия които са ги изучили книгите, ги продават. Като дойде началото на учебната година и всеки носи неговите книги, да ги продава на такива по-малки. Още ми е мъчно за учебникът ми по химия. Със сълзи си продадох учебника по химия, запомних автора – проф. Огнянов. После разбрах, че той преподава химия в университета „Св. Климент Охридски“. В Семинарията си имаше кабинет по химия при учителя Кенев.

Разкажете ми за богословските дисциплини в Семинарията...

Вижте сега, първото нещо, което трябва да ви кажа е, че нашият ректор, при когото аз завърших, тогава това беше Архимандрит Николай. Той издаваше едно списание „Родолюбие“. И той, идваше от време на време, докато се хранехме в столовата да говори по тези въпроси. Тук, каза, при нас, в нашето училище, аз не позволих да има нито „Легион“, нито „Бранник“. А „Бранник“ беше младежката организация със специална униформа. Достатъчно е, казваше, да сте родолюбиви българи, ето и моето списание. Ние учехме, не деляхме дисциплините на богословски и светски, да кажем. Учехме ги заедно, затова всичките гимназиални предмети, без тази аналитична геометрия, дето се хванаха за нея да държим изпит. История – да, география – да, западна

литература – да, български и химия – да, физика – да, ботаника – да, зоология – да. И то от преподаватели с много големи познания и интересното е, че нашите преподаватели, четяха лекции на кандидат-офицерите във Военното училище. Тогава се казваше *Лек гвардейският полк на Негово Величество*, такива дето стават офицери и ги приемат от четиринадесет годишна възраст, то и нас ни приемаха от четиринадесет годишна възраст. Искам да кажа, че нашите учители четяха лекции там и ги „викаха“ там.

Докато учехте в Семинарията и там ви харесваше, понякога хрумваше ли ви да станете свещеник?

Никога! Баща ми много искаше. Аз никога, даже да ви кажа, ходех на черква най-редовно, защото те после ни задължаваха, свещеникът, кметът и родителят да се разпишат в книжката, че съм посещавал църква. На село когато съм по време на ваканцията. И кметът трябваше да пише, че съм се държал добре и т. н., защото в нашите дипломи имаше такива показатели, наред с оценките.

Аз и на студентите съм казвал, не е въпросът да имате книжка – разписана. Дайте, ще я разпиша! Но въпросът е, че утре ти няма да можеш да кажеш, дали този *foramen sесum*, който е анатомично тук на зъба, малка анатомична дупчица и ще вземеш да я пломбираш. Онези анализи, които правехме по латински и старогръцки, ми помогнаха после. И да ви кажа в книгата си д-р Васил Славов Киселков, в книгата си за Кирил и Методий той завършва така: *Feci quod potui faciant meliora potentes*. Научих го това и догоних в училище г-н Пиперов и му рекох: “Г-н Пиперов нека ви кажа как аз си го превеждам това. Има една форма, която не разбирам точно, първото е *imperfectum*, а второто? Второто е, каза, *participium praesentis* – сегашно причастие – *а можещите нека повече да направят*.“ И когато имахме едно общо събрание тук, на такива, които са завършили тук Факултета (става дума за Факултета по стоматология) преподаватели и пенсионирани и ни казаха да кажем по две-три думи. Дойде моят ред и аз само това казах *Feci quod potui faciant meliora potentes*. И те ме гледат... „да се приведе“! И аз им казах, ние преди вас каквото можахме, направихме, вие след нас нека да направите повече. Така казваха нашите учители, направи нещо повече от тия преди теб. А това става не така лесно. Искам да ви кажа, че аз никога не съм говорел против религията. Обратно, аз съм благодарен на Семинарията, че ми даде стипендия, даде ми възможност да се развия, да стана добър студент. И за мое учудване да ви кажа още едно нещо, благодарение на това, че учехме тогава философия, когато другите от гимназистите не

учеха, а ние учехме философия, психология и логика. Още си помня уроците по логика, как разсъждаваха преподавателите за съдържанията на понятията. Вие искате за богословските дисциплини ли да ви говоря? Аз ги учех, държах изпит, имам отличен, но не съм се увличал от тях така, че да развивам творчество в тях.

Коя година завършихте Семинарията и после какво стана с Вас след това?

Завърших през 1943 година. През юни имаше бомбардировки, малко съкратиха срока, раздадоха ни дипломите. Отидох и станах учител в едно село. Съседно на нашето, село Смоляновци. Отивах пеша до това село и спомням си, че един такъв като мене, така се радваше, че е станал учител. Ще мога да помогна на родителите си с някой лев, хем ще се изявя. Първата ми работа беше децата да ги изведе, понеже ние, в Семинарията, имахме разпространител на вестник „Добро здраве“. Издаваше го един лекар, завършил в Щатите медицина, само благодарение на това, че бил много трудолюбив и хранил кучето на един професор, това беше д-р Георги Ефремов⁴. Той изигра страшна роля в моя живот, аз му разпространявах вестника и съм въздържател. Веднъж в Кюстендил търсех, така, къде му е гробът, да му поднеса цветя. Това изигра голяма роля в моя живот, имаше книга „Дълголетие и здраве“.

Коя година кандидатствахте медицина?

Кандидатствах през 1947 година. Приравнителните изпити за класическата гимназия бяха по време на войниклъка през 1943 г. и през есента ме взеха в казармата. Но дойдоха при мен и ми казаха, няма да забравя, че съм надежден: „понеже си завършил Семинарията, ще те правим офицер“. Рекох, че не искам да бъда офицер. Искам да бъда санитарен подофицер. Веднага ни изпратиха в София на школа за санитарен подофицер, беше девет месеца. Имаше медицински дисциплини, тогава влечението ми към медицината се увеличи. После стажувах в полевата болница във Враца и докато стоях в болницата си бях взел книгите, повтарях си латински и аналитична геометрия. И на изпита в София ми казаха: „учил си самичък, даваме ти оценка за твоята упоритост“. Това ми отвори вратите да ми приемат документите за медицина.

⁴ Д-р Георги Ефремов е роден е на 30 март 1883 г. в град Кюстендил. През 1910 г. завършва медицина в Чикаго, САЩ, след което се установява в родния си град. Работи в кюстендилската болница, като в периода 1925 – 1931 г. е управител и завеждащ хирургичното и отделение. Изявява се като публицист и автор на трудове на здравна тематика. Редактира и издава вестник „Добро здраве“ (1923 – 1944).

Какви езици сте учил?

Още в Семинарията задължително учехме руски език. Две години задължително учих руски език. Понеже нашите преподаватели от духовните училища, всички бяха възпитаници на Петербургската духовна академия или на тази в Москва, но най-вече в Санкт Петербург. Те всички знаеха руски, владееха го, защото там бяха завършили. Учехме руски, български, латински, старогръцки и църковнославянски. По избор френски или немски. Аз учех френски, понеже съм го учил и в прогимназията. Имахме прекрасен учител по немски и аз исках да се прехвърля и да уча немски. После като станах аспирант, настоях ректора да ме прати за шест месеца на курс по немски език.

През годините на вашия научен път, предвид политическата обстановка в България, случваше ли се да ви направят проблем някъде, защото сте учил в духовно училище или да се налага да криете това?

Не, а-а-а, вижте какво, аз не съм крил и винаги съм го казвал. Спомням си в моето родно село, до нас, живееше едно момче, член на РМС. Аз го питах какво е това РМС още преди 9-ти септември. Аз другарувах с тях, но те много не смееха да контактуват с мен, понеже учех в Семинарията. А после партийният секретар на селото ми каза: „Слушай, Катине, никъде няма да криеш, че си завършил Семинарията, по-добре да не криеш, та после да те разкриват.“ После в Хасково ми предложиха да стана член на Партията, като ме гледаха как работя, как спасявам зъбите, но аз казах: „Не, благодаря, аз след като съм учил в Семинария...“ Въздържах се, не исках да участвам, не исках да стана член на Партията. Аз никога на съм го крил това, завършил съм Софийска духовна семинария. Имах право да взема друга диплома, въз основа на приравнителния изпит, но не го направих, а някои мои колеги така направиха. След 9-ти септември бяха извикали нашия ректор на Семинарията, за да го питат, защо ги учат за попове, а от тях попове не стават. „Ами защото нашата програма е такава, общообразователна, който иска, да става. Даваме му право да стане.“ – така казал.

Според вас, защо бяха закрити класическите гимназии след 1954 г.?

От едно общо увлечение. Смятам, че това беше голямо увлечение за реформи. Да няма матури, увлечение на тогавашните управляващи. Вълко Червенков, например, дойде от Съветския съюз, завеждаше Комитета за наука, изкуство и култура (КНИК). Той извика нашия учител д-р Киселков от Семинарията и го поздрави за книгите, които е написал. Закриването на класическите гимназии беше една крайност, както когато учех в началото медицина, искаха да премахнат изучаването на гинекологията. Както земеделците по време на Стамболийски, реформирали правописа.

Случи се така, че проведохме този разговор една седмица преди Връбница, последващата седмица е Великден. Какви спомени имате за тези светли, християнски празници?

Ние там изучавахме Библията, имахме основно богословие, където философски се поглеждаше на въпросите. Както и философия, аз знам, че първите материалисти в света са не са Маркс и Енгелс, а Левкип и Демокрит. Ние учехме и старата гръцка философия и те са казали, че светът е материален. По философия ми преподаваше д-р Димитър Пенев. Той казваше, че не може нещата да се заклеят. Казваше диалектика има в идеализма и в материализма, както диалектиката на Хегел. Философията, която учехме в Семинарията, беше история на философията и даваше обективно отношение към всичко. Спомням си за Кант, как ни говореше колко е бил точен, че по него са си сверявали часовниците. В Семинарията имахме аула и всяка неделя викаха писатели, философи, такива хора. Спомням си писателя Стилян Чилингиров⁵.

В Семинарията е имало отворени дискусии, на които са били канени светски лица?

О, да, напълно! Даже ние ги познавахме по-добре, гимназистите не учеха такива работи. Ние имахме общообразователни предмети плюс чисто богословски. Какви части от Евангелието да се четат на Великден, имаше богослужебни книги, *Типикон* се казваше. Те разглеждаха празника (Великден) по-отшироко. Казваха, че ако не са били българските обичай, ние щяхме да се претопим през Турското робство. Тия обичай – да се боядисат яйцата, да се изпекат хлябове, да се отиде на черква – това пази българската

⁵Стилян Чилингиров (1881-1962)

народност. Въпреки че съм възпитаник на Семинарията, аз съм и стипендиант на семинарията, никой не ми пречеше за това.

Наскоро излезе една книга “Теориите на Нюман и Харнак за историческото развитие на християнството” от Константин Цицелков⁶. Издаде я неговата дъщеря, а вие сте бил личен познат на Константин Цицелков, нали?

Когато той почина си казах, че този човек трябва да се казва *Правдолюбов*, със своите разсъждения. Той беше богослов и преподавател по богословие, но покрай всеобщото увлечение ни викаха „калугери“, „реакционери“. След 9-ти септември имаше преквалификация на философите, така към материализъм, да бъдат свободни от религиозни заблуди. Извикани бяха всички да се преквалифицират, изцяло в областта на материализма, и той – Константин Цицелков. Само че той е държал такъв изпит по време на докторската си дисертация в Германия и познава материализма. И лектора свърши лекцията и пита дали има някой да каже нещо и Цицелков каза: Да, допускате ви са такива и такива, а грешки – такива и такива. Ленин е казал това и това, допускате грешка, защото Маркс там казва това и това...“. „Кой си ти да ми кажеш, как ще ми правиш забележки. Ти ли ще ме учиш мен на материализъм, калугер такъв!“ – така каза лекторът. Извикаха Цицелков и той каза: „Другарю началник, аз не го казах, за да обиждам нашия лектор, а за да бъдем качествено преквалифицирани. Не може, каза той, да ни се преподава по преразказани лекции, а да не се чете в оригинал нито Маркс, нито Ленин“. Аз познавам Цицелков още при съкращението на Семинарията, той беше там преподавател. Той беше рядко обективен човек и точен в мислите си.

Случваше ли ви се да се завръщате към старогръцкия и латинския, когато вече бяхте медик?

Да, да всичката терминология. Не познаваш ли старите езици, си „нула“. Професорите като студент ме питаха, защо се казва амфодонт, а не парадент. И тогава си спомням отидох в Класическа филология в София, качих се там на тавана, дето учеха под покрива, намерих част от съчинение на Хипократ “De articulis” . И аз казах: “Ето

⁶ Цицелков. К. Теориите на Нюман и Харнак за историческото развитие на християнството, изд. Летера: 2007

професоре, на лекциите, които ни чете професор Балабанов, той обясни, че свързането на зъба с челюстта се нарича gomphosis, но той всичко превеждаше и го наричаше *околозъбно възпаление*.” Това беше братът на Александър Балабанов и се казваше Милко Балабанов. Той ни четеше лекции по анатомия. Беше написал учебник и всичко превеждаше на български, не зрение, а зрак. Това го правеше под влияние на брат си. Аз проявявах интерес към тези неща и на него му беше много приятно. Затова и сега в медицинските факултети има катедра чужди езици и се изучава латински. Аз създадох един препарат и го нарекох odontolon, от odous, odontos – зъб .